

MIN BARNDOMS BY

Ungefär en mil från brukssamhället Guldsmedshyttan ligger en liten skogsby som heter Nyberget. I den byn föddes jag en gång då seklet ej var mera än ett halvt år gammalt. Det är om den byn, om dess innevånare, om deras strävan och för det många gånger mycket knappa levebrödet, det är om detta jag skall försöka berätta såsom jag minns det var. Själva byn bestod då av åtta gårdar och till de flesta hörde också några steniga åker-tegar som låg utspridda över stora områden och med skog runt omkring.

Hela byn med omkringliggande milsvida skogar ägdes av Guldsmedshytte AB. Det var också därifrån som arrendevillkoren fastställdes, ty någon sammanslutning för arbetarna fanns givetvis ej på den tiden.

Ett av dessa ställen arrenderades av mina föräldrar Adolf och Augusta Hansson och där, tillsammans med mina två något äldre systrar, försvann den alltför korta barndoms- och uppväxttiden, med lekar bland tuvor och stenar och med bad och fiske i den intill liggande Dammsjön. Man låg och lyssnade på stillheten, lärde sig känna igen en hel massa olika häst- och koskällor och på vintern var det hästarna pinglor och bjällerkransar, även det var vackert.

Det fanns inga telefoner, ingen radio och ingen TV och post kom det varje onsdag och lördag. En händelse minns jag som väl belyser den dåtida isoleringen i fråga om nyheter. Det var när gamle kung Oscar dog (8 dec. 1907). Den dagen var det en gammal dalkarl som hette Norman som varit Guldsmedshyttan och där fick höra att kungen dött och på vägen hem tittade han in i alla stugor efter vägen och sa bara dessa ord: "Kungen är död". Det var nog ett 40-tal innevånare i byn (barn och gamla inräknade). Det var Grens, ett äldre par med några barn, en del redan vuxna då. Hos Grens fick både byborna och de som bodde utanför byn, hämta sin post. På hösten och våren då det var dåligt väglag måste postbäraren gå till fots från Guldsmedshyttan och då kunde det hända att klockan blev både sex och sju på kvällen innan posten kom. Det är lätt att förstå hur husmor skulle känna det på lördagskvällen då hon städade och skurat att ha en 10-15 personer med mer eller mindre smutsiga skor sitta och vänta i timmar på posten. Någon städersättning var aldrig frågan om, men trots detta hördes aldrig några klagomål.

Familjen Theodor Västlund bodde också i byn även de hade några barn och då detta skrives är nog samtliga barn i livet. Theodor minns jag som en mycket duktig och hjälpsam man och han anlätades av många då de behövde någon extra hjälp.

Theodors maka Hedvig var en hemmets kvinna, hon var duktig med arbetet och visste precis "var skåpet skulle stå", jobbet med hem och barn skötte hon galant, hon var arbetsam långt in på sin ålders höst.

Vår närmaste granne hette egentligen Gustav Eriksson och hans hustru Lovisa, men det var ej många som sade Eriksson, utan det alldagliga namnet var "Ryggen". Det var inte alla dagar som lugnet och husfriden var rådande i deras hem. Det hände nog ibland att storkvarstar användes då ord saknades och "kvastkriget" slutade i allmänhet ej föränn båda parter kände sig helt åttrottade. Orsaken till de många stidigheterna kunde nog bero på att "Ryggen" påstod sig vara en duktig hästhandlare men det var väl inte alla bytesaffärer som var enbart lyckade.

På andra sidan "gatan" bodde Per-Gustav och Ulrika Flykt. Denne Flykt har troligen tidigare hetat Eriksson, namnet Flykt godtogs sedan av hela familjen som bestod av fem söner och en dotter. Några av sönerna var redan då stora och kraftiga killar som började deltaga i förvärvsarbete. Till den familjen kom några år senare en flicka som hette Sigrid. Hon hade plats som piga och hon stannade till den 1 okt. 1919.

Sigrid blev så småningom min flicka och år 1921 även min kvinna för livet.

I samma hus bodde även en gammal man som hette Karl Persson, han var ensam då och försvann efter några år från orten.

Det fanns även en liten "Lärdomscentral" mitt i byn, det var en liten skola och med en lärarbesättning på en småskollärarinna. Hon hade att undervisa sex klasser i en och samma lärosal. Idenna skola (som var sexårig) började jag min undervisning år 1907 och det ju lätt att förstå att det kunde bli så stora mått av lärdom man fick inhämta under så enkla förhållanden. Skolan blev nedlagt endera 1912 eller 1913. Då hade en större skola blivit byggd vid Midtjärnsbro och vi fick samtliga flytta över till den nya skolan. Lärarinnan som vi hade hela tiden i Nyberget hette Fru Grönberg och var väldigt snäll och ömtyckt och detta kanske delvis berodde på att hon redan avskaffat agan i skolan och detta tilltrots hade hon väldig respekt bland sina elever.

I skolorna förekom aldrig några fridagar eller skolresor på den tiden. Som en ovanlig och rolig händelse minns jag att vi en solig och vacker dag fick följa med vår fröken över den lilla ån som rann förbi skolan och upp på den s.k. sinderkullen, och där bjöd hon på saft och kakor och sedan var hon med oss och lekte i gröngräset. Utflyktens vägsträcka var ej längre än 300 m från skolhuset. Men en händelse som denna, så obetydlig den än var så förmådde den ändå sprida en smala solkken i ett glädjefattigt barnahjärta.

2)

Efter bygatan är det en stor byggnad i två våningar, den står föresten kvar där ännu, den vanliga benämningen på den kåken var "tvåvåningen" den innehöll ganska många rum och dit fick många gamla utslitna människor, som ej orkade med att klara av arbetet på sina små arrendeställen längre, flytta. Dom fick bo där hyresfritt och de mest orkeslösa fick även lite hjälp, ibland, med vedhuggning. Många änkor och änklingar bodde där, men även familjer, bland dem som bodde där minns jag särskilt Fredericka och Erik Nilsmora, de bodde båda i en liten kammare. En familj Nils Bergström med hustru Lovisa, där var även min morfar Anders Hagström, en skräddare Lind samt Petter Persmora med en dotterdotter Ebba. Det var nog ej alla dagar som fullständig enighet rådde om vissa saker och ting och då kunde det förstas bli lite avbrott i grannsämjan.

Hur många av dessa människor bar sig åt för att uppehålla livet och inte svält ihjäl det är nog en sak som den nu uppväxande generationens näringsexperter aldrig kan förstå.

Någon pension förekom ju inte alls på den tiden, utan den enda klingande valuta dom fick var den s.k. fattighjälpen och den utgick 10-12 kr och så sent som på 1000-talet var det enligt en utdelares egen uppgift inte mer än 15 kr i kvartalet. Det var nog alla de godhjärtade "mororna" i byn som trädde hjälpande emellen och trots att de flesta av byns innevånare levde under mycket knappa förhållanden så fanns det hos "mororna" i alla stugor en givmildhet som var alldeles enastående och fastän dom själva inte hade något att ge av så tror jag knappast att det gick någon dag utan att det var någon "mora" till "tvåvåningen" med något i matväg. Det förekom en mycket vacker och beundransvärd sedvänja bland folket i den lilla byn. När det slaktades i någon av gårdarna så var det alldeles självfallet att alla skulle ha en smakbit. Detta var även förhållandet vid rågmjölåbak. Nu var det förstas så när någon annan granne slaktade eller bakade så fick man liksom igen en färsk smakbit av denne och det är väl troligt att detta bidrog till att bevara den goda grannsämjan och att även kunna få en färsk matbit då och då.

Men så alla dessa gamla som ej hade några djur att slakta och ingen råg att baka av, ja där kom hjälpverksamheten att betyda så mycket ty det var alldeles solklart att de gamla skulle sitta i första hand och det väldigt noga med att alla fick lika mycket. Det talades om att om en gammal tant fick en korb som var någon centimeter längre eller kortare än en annan så kunde glädjen lätt grumlas i det rummet åtminstone för tillfället.

I en liten torpstuga strax ovanför där vi bodde var det en värmlänning, Per Nilsson och hans hustru Elin som bodde. Han var en av dem som kom till trakten då det blev frågan om att bygga en flottled ända ned till Guldsmedshyttan. Det fanns ingen på platsen som varit med på sådana jobb förut och därför måste det finnas några som kunde upplysa om hur arbetena skulle utföras. De som kom, både värmlänningar och dalkarlar, var nog nästan uteslutande ungar, men de flesta fanns väl var sin bergslagstös, gifte sig och blevo bosatta på platsen.

När skolan upphörde i Nyberget då byggdes huset om till skogvaktarboställe. Dit kom en skogvaktare som hette Wilhelm Johansson med hustru Emma, jag tror de hade fyra barn. Den första telefon som fanns i Nyberget blev indagen hos skogvaktare Johansson och dit kunde man också gå och ringa om det var något riktigt angeläget förstas.

Det huvudsakliga förvärvsarbetet för den manliga delen av befolkningen var förstas skogsarbete i alla dess olika former. För dem som hade häst var det körning av ved och timmer mer vintrarna på eftersommaren och hösten skulle milorna köras in det kunde vara fem, sex stycken en del år men antalet varierade år från år beroende på hur mycket ved som fanns inom det område som kolbottnarna fanns. Fram på senhösten skulle milorna risas och tybbas och så småningom kolas och kallsäckas. Tidigare användes en metod som kallades för "utrivningsmättet" milorna mättes i "famn" och storleken kunde variera ganska mycket, mellan mellan 9 o 10 och upptill 15,16 famnar allt beroende på den mängd ved som fanns i närheten. Det här höstjobbet med milorna var väldigt arbetsamt och det minst 5-6 vecko att klara av det. Det måste ju byggas kolarkojor vid milorna långt uti skogarna där kolaren fick bo. Det gick ej ann att lämna jobbet någon gång på dygnet, utan det måste vara passning dygnet runt åtminstone första veckan då en mila var nytänd. Det var förstas int bara att arbeta både nätter och dagar som det så många gånger förekom utan det fordrades en mångårig yrkeskunskap om det skulle bli något resultat och därmed någon lön för jobbet, kolaren hade nämligen betalt per stig= 40 hl. Gick milan bra med fina kol bästa möjliga betalning, dåligt resultat mindre kol med bränder och "sork" ja då grinade fattigdomens spöke strax lite mer närgånget mot kolaren och hans familj. När sedan snö kom och det blivit tjock is på alla sjöar så att det gick att köra var som helst så skulle kolen köras ut till järnbruken. Det var nog mest till träkolshyttan i Guldsmedshyttan som fororna gick, men jag minns att de något år körde ända ner till Öskeviks hyttan, det det blev för dem som bodde längst i norr upp mot Vintermossen och Röberget en resa på omkring 5 mil fram och åter. Det blev nog väldigt marigt i synnerhet för de stackars hästarna att göra denna resa sex dagar i veckan att dra en kolryss eftersom även körkarlen fick nog så mycket han tålde, han fick lov att vara ute i tolv, tretton timmar i sträng kyla och sot. En liten glimt av den "gamla goda tiden".

4/ För den manliga delen av befolkningen som ej hade någon häst fanns det en mångfald olika arbetsuppgifter som skulle utföras. Mesta jobbet var med huggningen av de väldiga mängder ved av olika sortiment såsom kolved, massaved, timmer, kastved och läns. Allt arbete med huggningen utfördes på den tiden för hand med yxa, såg och barkspade och arbetsprestationen blev givetvis inte densamma då som nu sedan motordriften gjort sitt inträde inom skogsbruket.

Det fanns också ett reparationslag som sysslade med mindre omändringar, taktäckningar och dyligt. När så flottningen så småningom kom igång så blev det mycket arbete med att iordningställa den långa flottleden ned till Guldsmedshyttan. Det måste byggas timmer-rännor, ledare och dammar efter ån. I sjöarna byggdes s.k. spelflottar som användes för att dra de stora timmer- och massavedsflottar dessa var inringade av länsar. Att dra eller "spela" en sådan flotte över en sjö var ett jobb som nästan varje gång måste ske under natten. På spelflotten fanns en uppåtstående stolpe som gick att svänga och på dess nedre del fästes en några hundra meter lång lina som andra ändan var försedd med ett stort järnankare. När sedan timmerflotten skulle dragas så användes en stor eka och i den lades ankaret och längst bak ringlades linan ihop sen var det att ro i den riktning som flotten skulle dragas och samtidigt låta lina löpa ut när så linan tog slut kastades ankaret i sjön, där det tog fäste i sjöbotten och nu kunde bogseringen börja. I den svängbara stolpen var håll upptagna och däri trädde man en därtill avsedd plank så var det att lägga bröstet mot plankan och så var det bara att gå runt, runt... tills dess hela linan var upprullad på stolpen och då kom förstas ankaret upp. Sedan fick man ro ut med linan och ankaret igen och så fortsatte det hela till man kom fram med flotten. Hade man motvind på sjön så måste man skynda på så att ej flotten blåste tillbaka till utgångspunkten. Vad det gäller själva flottningen i sjöarna gällde så fanns ett arbetslag i Damsjön och ett i Gränsjön och dessa skulle se till att virket skulle rulla i sjön, dras över sjön samt tappade även ut virket genom dammarna.

I fortsättningen sedan gick det åt rätt mycket folk som hade att se till att inga s.k. "lås" uppstod utan att virket fortsatte i rask takt utför ån. Det var förstas alla poj-kars "dröm" att få bli flottare och själv var jag rätt ung det första året jag var med. Någon fastställd arbetstid fanns ej utan man gjorde endast ett kort uppehåll då det var som allra mörkast mitt på natten.

Vi var tre pojkar i femtonårs åldern som låg några timmar i en hölada vid Danshyttan, vid Uddastugan, vi kunde förstas inte vakna själva, men när det började ljusna då kom "basen" lundkvist in och ruskade oss, reste upp oss mot väggarna och dundrade med tor-dönstämman; "nu ska ni vakna pojkar, vakna öpp från löppera". Efter den väckningen var det bara att kravla sig ut ur ladan och i halvdunklet söka upp sitt "pass" vid ån, men oj vad det var kallt och ruggigt innan solen kom upp och värmden en smula. Timret var betydligt svårare att flotta än massaveden, timret var längre och tyngre än "veden" och hade därför betydligt lättare att bilda brötar eller lås i den smala ån, blev dessa stora fick man använda dynamit att spränga med, då gick förstas hela bröten och de väldiga vattenmassorna på en gång och då förelåg stora risker för den bro som fanns strax sedanför att skulle rivas och följa med.

När sedan timret var färdigflottat och man skulle börja med massaveden, måste man först rensa ån fri från allt timmer som fastnat efter kanterna och det var då som man började med de s.k. "rompan". Detta kunde bli ett rätt arbetsamt moment det kunde bl.a. bli bångång på stockarna och den ena efter den andra av gubbarna trillade i "spadet" och blev alldeles genomvåta. men det kunde ju också bli en viss spänning att gå och vänta på vem som skulle trilla i nästa gång. När sedan flottningen var färdig för året då skulle all läns dragas till en lämplig plats, där den rullades upp och strölades så att fick torka till nästa användning. Samma sak var det med spelflottarna, de skulle överses och torka till nästa gång de skulle vattnet.

På vintrarna, sedan isen blivit bärkraftig, då gick all trafik rakt över sjöarna, vägar-nana markerades med dubbla rader av buskar så ingen skulle behöva gå vilse i mörker och snöyra.

Det hände ofta att då långa rader av hästforor drog fram över sjön och klangen från hästklockorna bredde ut sig över neijden kunde det hända att både en och två rävar kom tassande bara något tiotal meter från vägen och utan någon rädsla följde de ibland med över hela sjön.

På sommaren däremot såg man nästan dagligen att kor och hästar gick långt ut i vattnet för att freda sig mot flugor och broms, även älgarna badade då det var riktigt varmt de låg i vattnet ibland i timmar och bara huvudet var synligt.

Ekorrarna hörde även de till de vilda djur som tycktes vara roade av vattnet, de gjorde långa simturer och en gång såg jag då en ekorre seglade på en stor tallbark från Storön till den s.k. Kofallsudden i Damsjön, han använde den lurviga svansen till segel och gungade väldigt fint på vågorna, jag satt på en sten nere vid vattenbrytet alldeles där han landade och med ett långt hopp lämnade han sin fina farkost och var i nästa ögonblick försvunnen högt uppe i toppen på en hög tall.

4

något av den storskogens mystik som man så gärna hänger sig åt då man är liten, inte trodde man väl på vättar och troll, som de mycket gamla påstod att de sett och hört då dom var unga, men det var ändå något som verkade spännande då man som liten grabb fick följa med far mellan milorna då det var riktigt mörkt. I eldskenet från tjärveden i "lyspungen" en sorts liten korg gjord av järnband och med ett långt träskäp på, såg hur skuggorna dansade långt inne i skogen bland trästammarna och då kunde de mest underliga figurer formas i fantasin. Ljuset från "lyspungen" var det enda ljuset som far använde vid milorna, det lämnade ett starkt ljus och var praktiskt för en ensam kolare när dom skulle "fylla" eller på annat sätt sköta om milan. Då satte dom ner ett långt träskäp i stybben på milkullen och då blev hela milan belyst. Dom måste alltid bära med sig en liten väska gjord av säckväv och fylld med torr tjärved för påfyllning. Jag minns så väl den allra första gången jag låg i en kolarkoja, då var jag bara en liten parvel, far had fått en stor mila utriven den dagen och mor måste till honom med mat på kvällen och hjälpa honom att vakta kolen på natten och detta måste ske sedan hon mjölkat korna och skött om allt i ladugården även varit till stallet och givit hästen vatten och foder för natten. Nu skulle vi alla tre barnen äntligen få följa med mor ut i den stora mörka skogen där far fanns någonstans och få uppleva det stora äventyret att få ligga en hel natt i en kolarkoja. Den natten försvann nog fort åtminstone för mig, för då man är liten och trött och föräldrarna ser till att det är varmt och skönt, då sover nog den lilla var en är. Men det blev ju en morron även på denna natt, vi blevo väckta mycket tidigt för mor måste hem och sköta om kreaturen och hästen och alla sysslor som vanligt så för henn blev nog vilad dålig detta dygn.

Att bygga kolkojor var ett jobb som ej betalades något för och det tog ändå minst en dag att göra en koja. Först fick man ösa ut själva rummet till ungefär tre dm djup, sedan lade man lagom grova störor s.k. "trol" mot en "nock" i taket som vilade på fyra tjugor som vilade på ungefär 1,60 m. höjd, golvytan var ungefär 1,60 x 2,20 m. med en s.k. härd i den ena gaveln den murades upp av gråsten. Till dörr användes en lucka av bräder som hölls samman av ett par tvärsålar med en pinne upptill. När man sedan gick ut eller in lyftes helt enkelt dörren åt sidan. Till dörrgåtor klöv man en rätkluvan gran och reste upp och så var dörren färdig, sen lades ett lager med ris närmast trävirket och sedan östes jord över det hela med untag av härdens förstås. Till interiören hörde att man tog in ett fång granris och lade ut över jordgolvet att ligga på och så var bostaden färdig att tagas i bruk.

Nu förekom det också att om kolaren visste att det skulle bli mila på samma ställe även nästa år då byggde han en något rymligare bostad med några kluvna granstammar till taknock och även kluvet virke i väggarna, någon lyckades väl ibland skaffa någon gammal pappbit att lägga över taket till skydd mot höstregnet, men det var nog bara ett litet fåtal som fick njuta av denna lyx.

Alla som var innehavare av s.k. häst-arrendeställen hade även att sköta om jordbruket åt sig själva och åt dem som ingen häst hade. Det var inga stora areal, men akerrapparna var vitt spridda och var mycket stenbundna, det var alltså mycket tidsödande, det fanns också stora sloghagar de s.k. "Hackslogarna" där man bland tuvor och stenar fick slå nästan allt det hö som kor och får hade att äta under den långa vintern. Slätterkarlarna började jobbet mycket tidigt på morron när det var "dagg" kvar i gräset vilket gjorde att det var lättare att slå. Rätt var det var så "stenhögg" man men det var bra att bryna och slipa och så slå igen. Fram på förmiddagen kom kvinnorna och började räfsa ihop det slagna gräset i s.k. "brödor" där det fick ligga och torka ur litet tills fram på em., då det räfsades ihop i högar och bars fram till hjässan där det hängdes upp för torkning för att så småningom köras in i någon hölada. Varje slätterkarl hade minst tre liar med tillhörande "orv" så det var bara att byta då det blev "skämt" samtliga deltagare i slättern hade varsin räfsa eller "härv" som det kallades i mitt hem. Far gjorde alla lieorv och härvar själv, det skulle vara väldigt lätta doningar med böjd och smäcker kam och "härvskaftet" som gjordes av alvirke skulle vara långt och mycket smalt med bra svikt i.

Far hade även en "sloghage" i de s.k. "slöjdarhagarna" och "kardusen", när slättern skulle börja där var det att ta med alla grejorna till sjön, såsom: slipstenar, liar, brynen, härvar, högafflar, spett, yxa och en trebent "kaffepetter", kaffekärl, tallrikar, matbestick, en hink för vattenhämtning och många andra småsaker. Allt stuvades sedan i en stor eka och roddes över Damsjön till den ca 1 km. bort belägna sloghagen. Här bar man nu upp det medhavda i en gammal loge som tjänstgjorde som förvaringsplat och matsal. Som liten grabb var det väldigt kul att få vara med i slöjdarhagen, det fanns nämligen grävlingar som hade sitt bo under loggolvet, och när dom kom fram och började springa bland tuvorna, var det förstås roligt att springa efter och försöka få fatt i dom, men lyckades aldrig, men man sprang så länge man orkade och det dröjde ej så länge förrän grävlingarna var som bortblåsta.

Maten till slätterfolket lagades dock hemma i köket och bars sedan ut i stora korgar och korgen.

Under den tid då hö och säd skulle bärgas, så fick inte arrendatorerna hela tiden arbeta åt sig själva de hade nämligen i sina arrendekontrakt med Guldsmedshytte AB en paragraf där det sades att bolaget hade rätt till ett visst antal "dagsverken", både manliga och kvinnliga att uttagas under skördetiden med hö och säd. Detta innebar ju att då det var som mest bråttom med skörden, de fingo lämna sina egna jobb och gå den 1 mil långa vägen till Guldsmedshytten och med en stor matsäck på ryggen. Ibland fick dom stanna några dagar men ibland kunde det bli en hel vecka. Den som inte hade någon kvinna som kunde vara borta från hemmet den måste göra "karldagsverken" med samma antal som kvinnorna skulle ha gjort.

Slätterarbetet eller "höanna" som det sades i dagligt tal, var väl på sitt sätt strävsa såväl som de flesta andra jobb, men det fanns väl också en viss njutning i att åtminstone före maskinernas intåg där uppe i skogsbygden kunna få inandas ren frisk luft och för varje dag få känna den härliga doften av färskt nyslaget gräs. Den som i barndomen fick vara med om det glömmes säkert aldrig den doften.

Under bärgningstiden var det stor åtgång på mat och dryck. Det fanns på den tiden ett svagdricksbryggeri i Storå. Drickan tappades upp i 20, 40 och 80 liters kaggar och kördes sedan omkring på särskilda vagnar dragna av stora kraftiga "bryggarkamper". Det var nästan som en fläkt från den "stora världen" när "Bryggarkasse" i sitt blåa förkläde kom rullande med sina parhästar och stannade på våran gård och undrade hur det var med törsten.

Till god skogsvård hör även att återväxten måste säkerställas och detta skedde genom att på kalhyggerna nyplantera frön och planter av både gran och tall.

Dessa frön var en produkt av bolagets egen skog. På vintrarna fick pojkar och även kvinnor vara med på de ställen där timmeravverkning pågick och plocka kottar som tömde i säckar som sedan drogs hem på en s.k. vattenkälke. När man sedan samlat ihop så mycket att det blev ett hästlass tog far det och körde till Kammarbacken där det mättes upp, vi hade betalt för hektoliter. I huset där kottarna lagrades fanns en torkanordning en sorts bastu där värmen var så stark att kottarna öppnade sig och fröna rasade ut. Fröet också någon sort behandling innan det användes för sådd.

När frösättningen skulle börja då sammankallades stora lag i bland femton tjugu stycke både pojkar och flickor, även någon äldre kunde också vara med. Frösättningen övervakades av en "bas" som såg till att det blev ordentligt gjort och försökte hålla ordning i det ungdomliga gänget. Betalningen utgjordes av någon sorts timpenning hur stor den sen var.

Sådana tillfälliga arbeten var nog de enda som stod kvinnorna till buds, åtminstone då det gällde skogsbruket. Men de hade ju mycket att syssla med hemmavid.

Att vara husmor på ett arrendeställe på den tiden var nog något helt annat än vad nutidens kvinnor är vana vid. Då förekom ännu i rätt stor utsträckning s.k. självhushåll där de flesta produkter som förbrukades framställdes från råvaran till färdigt alster av gårdens eget folk. Förutom själva hushållsarbetet så deltog de i allt skördearbete samt vid trösk och sådant. Några får hade nästan alla i byn, dessa klipptes av kvinnorna ullens användes främst till vantar och strumpor. Först kardades ullens till runda mjuka rullar som så småningom skulle spinnas till garn i olika grovlekar beroende på vad det skulle bli som färdig vara. Sen handstickades långa, varma helyllestrumpor och även kvinnorna använde sådana åtminstone till vardags.

För gjorde även s.k. "nålvantar" det var grovt garn hon hade då och hon använde en nål som var av ben. Det blev både varma och starka vantar det kunde jag själv konstatera då jag använde dem i skogsarbetet.

Men det fanns det som var betydligt arbetsammare att bereda än ullens och det var linet. Mor hade en linåker de flesta år, det såddes på våren och på hösten skulle det ryckas. Roten skulle alltså vara med på linstrået det var nog ganska noga med att linet var lagom moget då det skördades om det skulle få den rätta hållbarheten. Linet som bundit i små kärvar hängdes nu upp på en hässja och fick torka lite grann innan det kördes hem där det sen fick ligga tills det blev någon tids fortsatt arbetet sen på sommaren körd det till sjön och sänktes där för att rötas. När den saken så småningom var klar togs det upp kördes hem och hjässades på nytt och sedan någon gång på hösten skulle det bråkas. Detta arbete skulle nog egentligen utföras vid en s.k. "ria" där det fanns en eldställning där linets värmdes upp riktigt men någon sådan fanns ej i Nyberget utan dom klarade av det vid hemmet. Meningen med bråtningen var att skalet på linstrået skulle avlägsnas och detta skedde med hjälp av de s.k. bråtorna dessa var gjorda av tredelad träspant och hade en rörlig klave som passade in i den undre spanten och vid tätta slag med denna klave så tuggas skalet på linet sönder och föll bort. Detta var nog själva grovarbetet med linet. Sedan var det massor med arbete innan det blev en färdig produkt. Det var något som kallades för schäktning, en schäkta var ett bräde på fem, sex decimeter det var gjort som en stor kniv man höll då upp en lintott i en hand och med schäktningen försökte man slå bort alla skal som ev. fanns kvar på något linstrå. Ett verktyg i beredningen kallades häckla den var gjord som en stor brödnagg med en massa vassa

Det ränsade linet formades sedan på samma sätt som garndockor och fick ligga så tills det blev någon tid att börja spinna. Spinnrockar hörde liksom till husgeråden i alla hem vid den tiden det var inte ovanligt att det kunna finnas både 2 och 3 spinnrockar i många gårdar. När det sedan skulle spinna lin då måste det vara kvalitét på maskinen det hörde också till en lintjuga som sattes fast på rocken och i den lades lintotten som skulle spinna. Arbetet med att spinna var givetvis helt avsett för kvinnorna. Det fordrades en yrkes-skicklighet som säkerligen ej gick att lära utan lång träning att kunna forma och tvinn den granna lintråden så att den blev alldeles jämn och fin så den sedan kunde användas i väven var nog en konst så god som någon annan. På vinterkvällarna när både människor och djur hade fått sin kvällsmat och alla dagens jobb var klara då kom spinnrocken fram och jag minns så innerligt väl när mor satt där i köket mellan spisen och bordet och i det svaga ljuset från fotogenlampan nynnade på någon av de melodier som varit moderna en gång då hon själv var ung, kunde hon åstadkomma det allra finaste linnegarn. Vävningen fick anstå till den ljusare delen av året, kostymtyg, dukar, lakan och handdukar samt även tyg till särkar och skjortor vävdes, det kallades blaggarstyg. Det var nog lite vasst att ha närmast kroppen vill jag minnas men det var oerhört starkt att slita på.

När detta skrives har vi årtalet 1972 och då kan det väl vara berättigat att undra över vad i all sin dar människorna hade för sorts nöjen i början på seklet då ingen radio och ingen TV fanns.

I Vintermossen bodde en äldre man som hette Karlberg, han var förlamad i benen och hoppad i kryckor, han spelade cittra och sjöng och ett par gånger varje vinter kom han hem till oss och hade som han själv sade en liten soaré dit byborna mot en liten avgift fick komma och lyssna. Det var dessa småslantar som han fick av vänliga, fattiga människor som fick utgöra den socialvård som vi nu på 70-talet anser vara något helt naturligt. Som förströelse förekom även kortspel ganska ofta man spelade "Rödskägg", "Maja", "Backare" och sådant men aldrig med någon insats. När man blev så stor att det var tillåtet att vara med ungdomen då blev det förstås att söka reda på alla ställen där det var tillåtet att få dansa, det var inte ovanligt att vi gick miltals till någon loge och ibland till någon grön kolbotten för att få dansa. Vi hade en väldigt stor och fin loge hemma hos oss den gjorde vi rent på våren och vi fick till och med löfte av överskogvaktare Holmberg att få dansa där om det ej blev något bråk och mor och far ej hade något emot det. Där dansade vi i flera somrar ofta var s.k. bjudningsbaler den ena gången var det jäntorna som bjöd den andra grabbarna. Vid dessa baler bjöds även på kaffe. Musiken bestod för de mesta av ett dragspel och om det var riktigt storslaget även av en fiol. Spelmanspengarna blev nog inte så stora, lite skrammel i en hatt var det enda som spelmannen fick.

J.H.

John Hansson
Stripa